

Turun räätälien ammattikunta vuosina 1721—1809

Kirjoittanut RAIMO PAPINSAARI

Ammattikuntia oli perustettu Ruotsissa jo keskiajalla,¹ mutta Suomessa tuntuu vasta vuoden 1621 yleisvaltakunnallinen ammattikunta-asetus antaneen lopullisen sysäyksen tällaisten käsityöläisyhdistysten perustamiseen aluksi Turkuun. Kaupungin räätälit julkaisivat ammattikuntasääntönsä 22. 9. 1625 ja suutarit neljä vuotta myöhemmin.²

Turkulaisräätälien ohjesäännöt sisälsivät määräyksen, jonka mukaan kaupungissa sai olla vain 20 räätälimestaria.³ Ammattikunta oli täten tarkoitettu suljetuksi, mutta määräystä ei aina noudatettu. Perustamisvuonna liittyi ammattikuntaan 15 mestaria, mutta esimerkiksi vv. 1637 ja 1686 jäsenmaksun suorittajina mainitaan olleen 25 räätäliä. Ammattikuntaan pääsi vv. 1626—74 yhteensä 58 uutta mestaria.⁴

Yhdistyksensä sääntöjä noudattavalla Turun räätälillä sai olla korkeintaan kolme apulaista. Hänellä oli oikeus pestata kisälli heti porvarioikeudet saatuaan, mutta oppipojan ottaminen edellytti vuoden mestarina toimimista. Tämänkin jälkeen sai pitää kerrallaan vain yhtä oppipoikaa. Yhteensä 256 nuorukaista suoritti Turussa vv. 1625—1700 räätälinopin.⁵ Oppiaika oli yleensä kolme vuotta. Tämän jälkeen nuorukaisen oli palveltava mestariaan vielä vuoden verran ns. palkkarenkinä ennen kuin avautui

1. CARL VON BONSDORFF, *Äbo stads historia under sjuttonde seklet* I. Helsingfors 1894, ss. 542—43; ELI P. HECKSCHER, *Sveriges ekonomiska historia från Gustav Vasa* I: 1. Stockholm 1935, s. 247.

2. BONSDORFF, *Äbo stads historia* I, ss. 546, 632; ERIK EHRSTRÖM, *översikt af det finska skräväsändets historia*. Helsingfors 1893, s. 41.

3. CARL VON BONSDORFF, *Äbo stads dombok 1623—1635*. Bidrag till Äbo stads historia. Helsingfors 1886, s. 165.

4. BONSDORFF, *Äbo stads historia* I, ss. 634—35; TMA Uts[krivningsbok] 1723—1810.

5. BONSDORFF, *Äbo stads dombok*, s. 170; Uts. 1625—1700.

mahdollisuus päästä kisälliksi.⁶ Turun räätälinkisällieillä ja palkkareungeilla on arveltu jo v. 1648 olleen oma kiltansa. Sen ohjesääntö on todennäköisesti vuodelta 1660. Kiltaan kirjoittautui vv. 1670—1700 154 palkkareunkiä ja 145 kisälliä. Killan esimiehenä toimi kisällien vanhin. Ammattikunta valvoi killan toimintaa.⁷

Ammattikunnan mestarit saapuivat vuosittain kaksi kertaa vakinaisiin kokouksiinsa, kunnes niiden määrä v. 1692 kaksinkertaistettiin. Esimiehen tehtäviä hoiteli ammattikunnan vanhin eli oltermanni. Ammattikuntaelämässä oli tavallisinta, että oltermanni hoiti tointaan kuolemaansa asti. Turun räätälit saivat ensimmäisen pitkäaikaisen oltermannin Knut Tuomaanpoika Wiisaasta, joka oli esimiehenä vv. 1635—66. Tärkeä asema ammattikunnan piirissä oli ammattikunnan oikeudella, jossa oltermannin ja pöytäkirjaa pitävän virallisen notaarin lisäksi oli apujäseniä. Veljeskuntaa perustettaessa valittiin kaksi apujäsentä, vv. 1671—86 heidän lukumääränsä oli neljä ja sen jälkeen kolme.⁸

Kaarle XI:n hallituskauden lopulla sattuneet suuret kadot aloittivat Suomea kohdanneen koettelemusten sarjan, joka vaikutti myös Turun käsityöläisten oloihin. Erityisesti vuoden 1710 jälkeen kaupungin käsityöläisten rivit harvenivat nopeasti.⁹ Räätälien ammattikunta toimitutti omaisuutensa heinäkuussa 1713 turvaan Tukholmaan. Varotoimenpide ei ollut turha eikä ennenaikainen, sillä seuraavan kuukauden lopussa kaupunki joutui venäläisten haltuun. Ammattikunnan toiminta keskeytyi.¹⁰

Räätälien ammattikunnan laatikko tuotiin Tukholmasta Turkuun syksyllä 1721. Vuoden 1722 alussa kaupungissa oli ainakin seitsemän ammattikunnan räätälimestaria, ja keväällä odotettiin vielä kolmea mestaria saapuvaksi Ruotsista. Näiden viimeksi tulleiden joukossa oli veljeskunnan oikeuden jäsen Thomas Malm-

6. BONSDORFF, Åbo stads dombok, s. 168.

7. TOIVO T. RINNE, Turun kisälliveljeskunnat vuosina 1648—1868. Varsinais-Suomen Maakuntakirja 3. Turku 1929, ss. 114, 116, 119.

8. JUSSI SAURKONEN, Käsityöläisammattikunnat. Oma Maa V. Porvoo 1959, s. 273; BONSDORFF, Åbo stads historia I, s. 572.

9. BONSDORFF, Åbo stads historia II, ss. 496—97.

10. TMA R[aaustuvanoikeuden] P[öytäkirja] 15. 7. 1713, s. 529; K. O. LINDEQVIST, Isonvihan aika Suomessa. Porvoo 1919, s. 452.

roth, joka Zacharias Jungin kuoltua vanhoi elokuussa oltermannin valan. Ammattikunnan toiminnan elpyessä sota-ajan aiheuttaman keskeytyksen jälkeen aloittivat myös kisällit ja palkkarengit kiltakokouksensa v. 1722.¹¹

Yleisvaltakunnallisen perustan käsityöelinkeinojen harjoittamiselle isonvihan päätyttyä ja koko käsittelyn kohteeksi valittuna aikakautena antoi vuoden 1720 ammattikunta-asetus "Kuninkaallisen Majestectin Uudistettu Yleinen Asetus Ruotsin ja Suomen käsityöläisiä varten", joka oli edellisiä ammattikunta-asetuksia vapaamielisempi. Hallituksen piirissä ilmeni isonvihan lopulla ja 1720-luvulla halua ammattikuntien oikeuksien rajoittamiseen, mistä on todisteena vapaamestareita ja käsityöläisten esteetöntä valtakuntaan pääsyä koskeva asetusta v. 1719.¹² Käsityöläiset eivät katselleet etujensa kaventajia suopein silmin; vastarinta johti lopulta kaupunkien valituksista v. 1734 annetun kuninkaan päätöksen kohtaan, jonka mukaan kaupunkien mestareiksi ei pidä ottaa useampia käsityöläisiä kuin maistraatit ja ao. ammattikunnat pitävät hyödyllisenä ja tarpeellisenä. Määräys oli voimassa koko vapauden ajan. Tilanne ammattikuntien mestarien kannalta heikkeni Kustaa III:n tultua valtaan, sillä v. 1773 annettu reskripti paransi kisällien mahdollisuuksia nousta porvarissäätyyn. Kuningas tosin peräytyi v. 1789 aikaisemmasta kannastaan tarvittaessaan porvariston tukea valtakuntapöytäkirjoissaan, mutta tämänkin jälkeen säilyi niin kauppalakollegion kuin hallitsijan asenne myönteisenä uusien yrittäjiä kohtaan.¹³

Näiden lyhyesti esitettyjen valtakunnallisten toimintaedellytysten lisäksi on otettava jossakin määrin huomioon myös yleiseurooppalaiset suhdanteet ja ennen kaikkea kaupungin tarjoamat elinkeinonharjoitusmahdollisuudet, kun lähdetään tutkimaan Turun räätäliammattikuntaa ja sen jäsenistöä — mestareita, kisälliä, palkkarengiä sekä oppipoikia — Uudenkaupungin rauhan jälkeisenä Ruotsin vallan kautena.

11. RP 11. 1. 1722 § 1; 24. 1. 1722 § 5; 4. 8. 1722 s. 245; TMA Kis[ällien ja palkkarengien] k[ä]llan nimi- ja tilikirja] 1722.

12. SAUKKONEN, mk. s. 271; T. J. KORPELA, Vaasalaiset ammattikunnat 1690—1869. Vaasan Tehdas- ja Käsityöyhdistys 1869—1929. Vaasa 1929, s. 32.

13. HECKSCHER, mt. II: 1, s. 547.

A. Oppipojat

1. Oppipoikien syntyperä ja kotipaikka

Turkulaisen räätälien ammattikunnan asiakirjoihin kuului ns. "sisäänkirjoituskirja" (inskrivningsbok), johon merkittiin opin virallisesti aloittaneiden nimet, oppimestarit, oppiaika ja sen alkamispäiväykset, kotipaikat, isän ammatit sekä joskus muutakin tutkijalle hyödyllistä tietoutta. Mainittuja kirjoja on käsiteltävältä ajalta vuodesta 1731 lähtien. Tutkimus rajoittuu oppipoikien syntyperän osalta lähinnä vuosien 1751—1800 ja kotipaikan osalta vuosien 1741—1800 välisen ajan tarkasteluun. Luetteloissa ei tällöinkään jokaisen pojan kohdalla ole ko. mainintoja, ja lisätietojen saaminen esimerkiksi rippiluetteloista on osoittautunut vähäiseksi. Vaillinaisuuksistaan huolimatta koottu aineisto antaa sentään pääpiirteisen kuvan aiheesta.

Moni Turun ja maaseudun poika sai jo nuorena ensimmäisen kosketuksen räätälintyöhön isänsä verstaassa, joten ammattivahtina lankesi usein luonnostaan. Ylitettyään vaaditun ikärajan hän

Oppipoikien isien ammatit vuosina 1751—1800

	1751— 1760	1761— 1770	1771— 1780	1781— 1790	1791— 1800
Talollisia	16	27	25	12	16
Rusthollareita	13	5	3	3	2
Torppareita	1	2	6	7	10
	30	34	34	22	28
Räätäleitä	6	11	12	15	5
Muita käsityöläisiä	5	5	7	7	10
Muita porvareita	3	—	1	1	1
	14	16	20	23	16
Sotilaita	13	16	13	17	10
Virkamiehiä	6	3	3	6	4
Pappeja ja lukkareita ...	3	3	5	4	—
Muita	3	1	8	4	4
Ei tietoa	4	3	2	3	7
Yhteensä	73	76	85	79	69

saattoi suorittaa virallisen opin isänsä luona tai maalaisesta puheenollan matkata kaupunkiin pätevää opetusta saamaan. Turkulaismestarien luona opissa oli kaiken kaikkiaan enemmän muualta lähteneitä räätälin poikia kuin omia. Kummastakin ryhmästä aloitti vv. 1751—60 opin kolme poikaa. Turun ja Porin läänin maaseudulta saapui seuraavan kymmenvuotiskauden kuluessa kolme ja hämäläispitäjistä kuusi räätälin poikaa. Isänsä luona oli samana ajanjaksona opissa vain kaksi turkulaispoikaa. Vuosina 1771—80 tuli Turkuun oppiin kymmenen pitäjänräätälin poikaa. Heistä yksi saapui Ahvenanmaalta ja kolme Hämeestä muiden ollessa lähtöisin Turun ja Porin läänistä. Turkulaisräätälin kodissa varttuneita oli 1770-luvulla opissa kaksi: veljekset Abraham ja Johan Morberg, joiden isä Johan oli syntynyt ja kasvanut Ruotsissa ja päättynyt kisällinvaelluksellaan Turkuun, missä hän pian sai mestarin- ja porvarinoikeudet ja harjoitti elinkeinoaan varakkaana miehenä kolmenkymmenen vuoden ajan.¹ Käämeltäessä nimikirjan lehtiä 1780-luvulle löytyy oppipoikien luettelosta 15 räätälin poikaa, joista ainoastaan yksi, Erik Karfviander oli varttunut turkulaismestarin luona, hänkin kasvattina.² Muualta tulleiden enemmistö oli kotoisin Varsinais-Suomesta, hämäläispitäjistä esiintyvät luettelossa Lempäälä ja Vanaja. Kahden kotipaikkaa ei ole ilmoitettu. Yksikään turkulaisräätälin poika ei ainakaan virallisesti aloittanut isänsä ammatin opettelu 1700-luvun viimeisellä vuosikymmenellä, ja kun pitäjänräätälien poikia mainitaan olleen vain viisi, muodostui räätälin poikien osuus ko. vuosikymmenellä pienemmäksi kuin aikaisemmin koko oppipoikajoukon huomioon ottaen. Tilanne muuttui 1800-luvulle siirryttäessä, sillä tuolloin merkittiin ensimmäisten kymmenen vuoden kuluessa nimikirjaan kahden turkulaisen ja yhdeksän maaseutu-räätälin pojain nimet.

Turussa toimi isonvihan ja Suomen sodan välisenä aikana lähes 100 räätälimestaria. Heidän pojistaan vain toistakymmentä

1. Kis. k. 1, 10, 1750; TMA A[mmatti]k[unnan] p[öy]t[ä]k[irja] 29, 6, 1751.

2. TMA Ins[krivningsbok] 1, 4, 1789.

suoritti räätälinopin. Määrä tuntuu vähäiseltä. Ilman tarkkoja tutkimuksia tyhjentävää selitystä ei voi antaa. Luonnollisin syy ehkä olisi oppi-ikäisten nuorten vähähukuisuus räätäliperheissä, mikä oletamus tuntuu saavan vahvistusta mm. manttaaliluetteloiden tiedoista. Sunri lapsikuolleisuus verotti oman osansa niiltäkin, joilla lapsia oli.³ Isän ammatin jatkaajien määrään vaikutti vähentävästi myös se, että ainakin muutamasta räätälinkodista poika pantiin konlutielle.⁴

Räätälinoppiin kirjoittautui muidenkin käsityöläisten poikia. Heidän lukumääränsä ylitti vv. 1791—1800 räätäliperheistä oppiin tulneiden määrän, muulloin se oli pienempi. Kauppiaiden parista hakeuduttiin räätälin ammattiin hyvin harvoin; vain kuuden oppipojan isä ilmoitetaan vv. 1751—1800 kauppiaaksi. Kaiken kaikkiaan noin neljännes kaikista räätälin oppipojista oli syn-tyisin porvarissäädyistä.

Jyrkästi porrastettu yhteiskunnan ylimmällä askelmalla olivat aateliset, mutta heidän poikiaan saa hakea nimikirjasta turhaan. Papistoa edustivat räätälin oppipoikien isistä yksi kirkkoherra ja muutamat kappalaiset. Virkamiesten joukossa oli vouti, nimismiehiä ja kirjureita.

Jo nimiluetteloiden ylimalkainen selailu osoittaa, että oppipojat olivat usein talonpoikaista sukuperää. Järjestelmällinen tarkastelu osoittaa noin 40 %:n räätälimestarien opettavista olleen talonpoikaissäädyistä peräisin. Yhteiskunnan talonpoikaismuutteen katsoen havainto ei ole yllättävä. Lisäksi eräitä kirkkolaisia ja hallinnollisia virkamiehiä, jotka myös olivat maanviljelijöitä, on laaditussa luettelossa merkitty virkamiehiksi. Maata viljelivät myös lukuisat rakuumat ja sotilaat. He muodostavat pääosan niistä sotilaista, joita esiintyy noin joka viidennen pojan syntyperää kirjattaessa.

3. TMA Turun ruotsalaisen seurakunnan rippiluettelo 1763—68; Abo domkyrkes räkenskaper, haufausluettelot 1701—35.

4. VILHO SELINIEIMO, Turun porvariston sukunimiä 1700-luvulla. Suomen Sukututkimusseuran Vuosikirja VII. Helsinki 1923, s. 84; EERO MATIN-OLLI, Turun hiippakunnan paimenneisto 1721—1809. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Monisteita I.

Suurin osa talonpoikaista alkuperää olevista oppipojista oli tavallisten talollisten lapsia. Rusthollarien jälkeläisiä oli vv. 1751—60 43 %. Torpparien poikia oli tuohon aikaan opissa vain muutama, mutta heidän lukumääränsä kasvoi vuosisadan lopussa niin, että viimeisellä kymmenluvulla opin aloittaneista vähintään 14.5 % oli torppariperheen kasvatteja. Torppariedustuksen vahvistuminen näyttää jatkuneen 1800-luvun puolelle siirryttäessä. Rusthollarinimen esiintyminen tuli sitä vastoin käsitellyn ajanjakson lopulla aikaisempaa harvinaisemmaksi; niinpä vv. 1791—1800 vain kaksi poikaa oli lähtenyt ratsutilalta Turkuun räätälin taitoa hankkimaan.

Talossa, jossa oli useita poikia, joutuivat nuoremmat hakemaan toimeentulonsa muualta vanhimman veljen jäädessä tavallisesti taloa pitämään. Koulutie tarjosi yhden, porvariksi kohoaminen toisen ratkaisun maaseudun poikaylijäämän sijoittamiselle.⁵ Suurin osa Varsinais-Suomen talollisten pojista lähti etsimään toimeentuloaan Turusta, joka maakunnan pääkaupunkina tarjosi parhaat työmahdollisuudet.⁶ Räätälin ammatti oli yksi mahdollisuus, jota monen maaseudun pojan tiedetään käyttäneen hyväkseen jo ammattikunnan perustamisvuosisadalla.⁷ Paimiossa eli 1600-luvulla varakas ja vaikutusvaltainen ratsutilallinen ja nimismies Heikki Sievo, jota kutsuttiin ”Paimion kuninkaaksi”. Hänellä oli neljä poikaa, joista kahdesta tuli turkulaisia porvareita. Heistä toinen Jaakko Sievo kohosi räätälien ammattikunnan vanhimaksi. Varallisuus helpotti alkuunpääsyä kaupungissa.

LAURIKKALAN mukaan siirtyminen talonpoikaissäädystä porvaristoon on usein johtunut sukulaisten esimerkin seuraamisesta.⁸ Turkulaisväätälienkin piirissä voidaan havaita tästä esimerkkejä. Perniöläisveljeksistä Johan ja Matthias Cumeniuksesta tuli turkulaisia räätälimestareita. Johan Orrströmiä ei sen sijaan onnis-

5. SAINI LAURIKKALA, Elämää Varsinais-Suomessa 1600- ja 1700-luvuilla. Varsinais-Suomen Historia VII. Turku 1961, s. 72.

6. LAURIKKALA, *mt.* s. 83; KERTTU INNAMAA, Kaarinan pitäjän historia II. Turku 1952, ss. 329-30.

7. Uts.

8. LAURIKKALA, *mt.* ss. 83-88.

tanut veljensä Andersin tavoin päästä porvarissäätyyn ainakaan Turussa, vaikka hän oli Turussa opinkäynyt ja ulkomaillakin matkustellut kisälli.⁹ Sahalahdella pitäjänkirjurina toimineen Gustaf Törnqvistin pojista kolme kävi Turussa räätäliinopin. Isänsä kaimaksi ristitty poika kotiutui Turkuun ja toimi kaupungissa käsityöläismestarina runsaan neljän vuosikymmenen ajan.¹⁰ Elias-veli päätyi räätäliksi Ruovedelle, missä hän kuoli v. 1808 "*venäläisten surmaamana*". Hänen toinen puolisonsa oli Ritoniemen kartanon omistajan tytär Ruovedeltä, mistä nimismies Palmrothin pojat Carl ja Petter 1760-luvulla saapuivat Turkuun räätälintaitoa opettelemaan. Veljesesimerkkejä voitaisiin mainita vielä muitakin.¹¹ Tarkastellessaan Lounais-Hämeen väestön siirtymistä palvelukseen Turun ja Porin lääniin 1730- ja 1740-luvuilla KOSKIMIES on todennut Turun olleen v. 1736 ensi sijalla. Viisi vuotta myöhemmin muuttotilanne oli kehittynyt sellaiseksi, että Loimaalle oli siirtynyt enemmän väkeä kuin Turkuun. KOSKIMIES on todennut aikaisemmin muuttaneiden esimerkin vaikuttaneen kotipaikkakunnalle jääneisiin sukulaisiin ja tuttaviiin ja aiheuttaneen heidän siirtymisensä asumaan samoille seuduille.¹² Mainittu huomio soveltuu myös tarkasteltaessa Turun räätälien oppipoikien kotipaikkoja, jolloin sukulaisten ja tuttavien tavoin toimimisen voidaan havaita aiheuttaneen osaltaan sen, että tietyt pitäjät ovat muita useammin edustettuina oppipoikien nimiluetteloissa. Tällaisia pitäjiä olivat Varsinais-Suomessa Uskela, Perniö, Kisko, Halikko ja Paimio. Tampereen itäpuolella sijaitsevista naapuripitäjistä Kangasalta, Orivedeltä ja Sahalahdella sekä Lounais-Hämeen Tammelasta lähdettiin useammin kuin muista hämäläis-pitäjistä Turkuun räätälin ammattia opettelemaan. Uudellamaal-

9. Uts. 23. 9. 1747; Kis.k. 24. 8. 1752; Ak.ptk. 2. 4. 1753.

10. Ins. 8. 11. 1748, 28. 3. 1760; Uts. 2. 4. 1753; Uusi Sukukirja I. Suomen Sukututkimusseuran Julkaisuja XVI. Helsinki 1946, s. 436.

11. Ins. 28. 3. 1768; 18. 9. 1769; Uts. 1. 4. 1789.

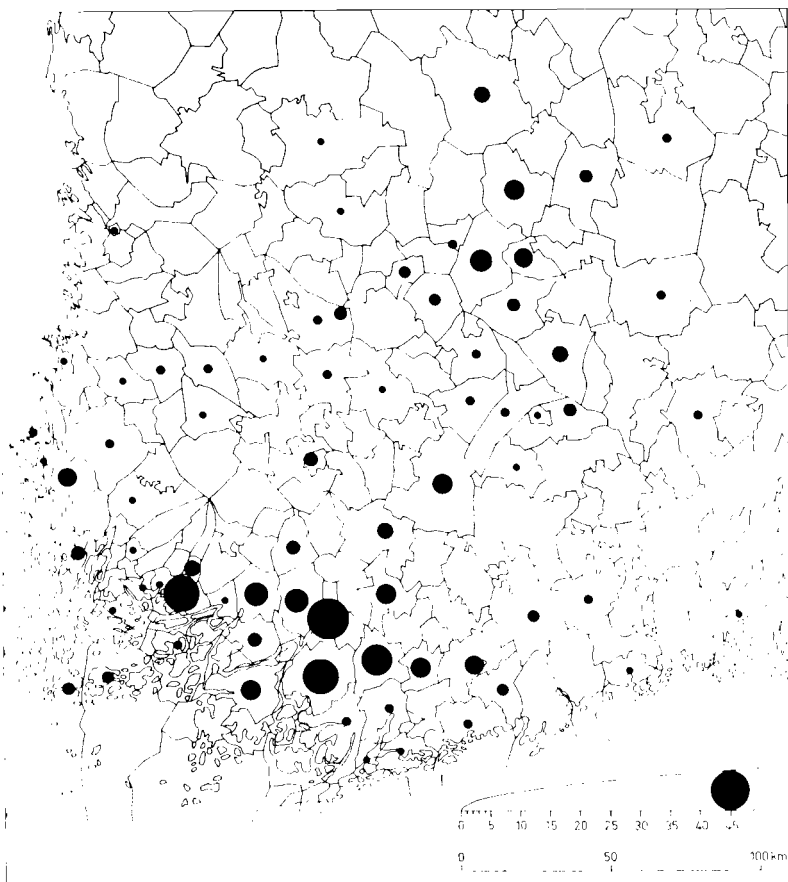
12. Y. S. KOSKIMIES, Lounais-Hämeen väestön siirtymisestä palvelukseen Turun ja Porin lääniin 1730—1740-luvuilla. Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen Vuosikirja XXI 1952. Forssa 1953, s. 29.

la taasen tunnettiin Karjalohjalla suurinta mielenkiintoa Turkuä kohtaan.

Oppipoikien kotipaikat jakaantuvat vuoden 1776 lääninjaon mukaan seuraavasti.

Turun räätälien oppipoikien kotipaikat vuosina 1741—1800

	1741— 1750	1751— 1760	1761— 1770	1771— 1780	1781— 1790	1790— 1800	yht.
Turku	6	10	4	9	3	3	35
Muualta Turun ja Porin läänistä . .	25	39	30	41	49	30	214
Uudenmaan ja Hämeen läänistä	23	21	36	25	13	13	131
Muualta	4	—	2	6	—	1	13
Ei tietoa	10	4	1	3	13	22	55
	68	74	73	84	78	69	448
Turku	35	Taivassalo	5	Messukylä	2		
Kisko	28	Laitila	2	Orivesi	9		
Kiikala	9	Kalanti	7	Ruovesi	6		
Kemiö	9	Uusikaupunki	1	Längelmäki	4		
Perniö	30	Pyhämaa	2	Jämsä	2		
Uskela	44	Rauma	1	Sahalahti	8		
Halikko	13	Lappi	1	Pälkäne	4		
Sauvo	5	Eura	2	Hattula	2		
Paimio	13	Pori	1	Kalvola	2		
Parainen	2	Köyliö	2	Akaa	4		
Piikkiö	1	Säkylä	1	Säkäsmäki	2		
Muaria	6	Loimaa	5	Hämeenlinna	1		
Raisio	1	Punkalaidun	2	Urjala	1		
Naantali	1	Huitinen	1	Tammela	9		
Marttila	5	Tyrvää	2	Somero	6		
Rymättylä	1	Hämeenkyrö	1	Vanaja	4		
Nauvo	3	Ikaalinen	1	Renko	1		
Korppoo	4	Pirkkala	3	Hauho	6		
Lemu	1	Lempäälä	3	Hollola	2		
Mynämäki	1	Kangasala	12	Padasjoki	2		

*Turun räätälien oppipojiksi vuosina 1741—1800
otettujen nuorukaisten syntymäpaikat*

Karjaa	1	Tammisaari	1	Vilhti	3
Karjalohja	10	Inkoo	2	Helsinki	1
Tenhola	2	Siuntio	3	Porvoo	1
Pohja	2	Lohja	8	Nurmijärvi	2

Kun vain 35 turkulaispojan tiedetään vv. 1741—1800 varmasti solmineen kotikaupunkinsa räätälien kanssa oppisopimuksen, huomataan ammattikunnan mestarien opetettavista valtaosan saapuneen maaseudulta. Rumsas puolet pojista oli peräisin Turun ja Porin läänin alueelta ja erityisesti sen eteläosasta, sillä pelkääntään edellä luetellut viisi varsinaissuomalaista pitäjää, jotka tuolloin alueeltaan olivat nykyistä laajempia, vastaavat yli puolta läänin kokonaisedustaksesta. Hämmäläispoikien tulo Turkuun oli erityisen vilkasta 1760-luvulla, mutta väheni sen jälkeen jyrkästi vuosisadan lopulla. Uudenmaan edustus pysyi sen sijaan varsin tasaisena koko käsiteltävänä olleen ajanjakson. Muualta Turkuun käsityöoppia hankkimaan saapuneiden joukko on harvalukuinen. Heistä mainittakoon kaksi Ruotsissa syntynyttä ja yksi Ahvenanmaalta tullut oppipoika. Mainittakoon vertauskohdaksi, että leipurin ammatin Turussa vv. 1777—1809 alkaneista puolet oli kotoisia Turun ja Porin läänistä. Toisen puolen muodostivat Helsingistä ja muualta Etelä-Suomesta tulleet sekä kolme ruotsalaista ja yksi virolainen nuorukainen.¹³

2. *Oppiin tulleiden ikä ja oppiaika*

Turun räätäliammattikunnan sääntöjen mukaan oppipojan oli oltava opissa kolme vuotta, mutta käytännössä poikien mestariensa luona viettämä aika venyi jo 1600-luvun loppupuolelle tultaessa pitemmäksi. Vuoden 1720 yleisvaltakunnallinen ammattikunta-asetus määräsi opin kestämään vähintään kolme ja enintään viisi vuotta. 1720-luvulla räätäliksi aikovien virallinen opissaolo oli yleensä kolme vuotta, jopa sen allekin.¹ Sen jälkeen pojille sovittiin oppiajat seuraavan taulukon osoittamalla tavalla.

13. SIGNE HAPTONEN, Turun leipurien ammattikunta vuosina 1777—1868. Laudaturtyö 1960. Turun Yliopiston Kirjastossa, s. 26.

1. KORPELA, mt. s. 13; Uts. 1623—1730.

Räätälinoppiin tulneiden oppiaika vuosina 1731—1800

	1731— 1740	1741— 1750	1751— 1760	1761— 1770	1771— 1780	1781— 1790	1791— 1800
0 vuotta	3	21	29	23	15	15	13
1½ „	2	9	9	16	22	23	21
1 „	28	32	25	32	24	23	17
3½ „	3	1	30	7	14	10	8
3 „	7	4	6	6	10	5	13
alle 3 „	2	3	2	2	2	—	1
ei tietoa	3	3	2	3	—	4	—

Kuten taulukosta ilmenee, räätälien oppipojat joutuivat 1730-luvulla olemaan mestarinsa luona keskimäärin lähes vuoden kauan kuin edeltäjänsä 1720-luvulla. Oppiajan pitenemistendenssi jatkui seuraavalla vuosikymmenellä. Tällöin sovittiin 21 pojan oppilaana olo viisivuotiseksi määrän ollessa 1730-luvulla vain kolme vuotta. Räätälien oppipojat kirjoitettiin 1740-luvulla oppiin pitemmäksi aikaa kuin myöhemmin 1700-luvulla oli tapana, sillä 85 %:n osaksi koitui olla opissa neljä vuotta ja sitä enemmän. Vuosisadan jälkipuoliskolla taas noin seitsemän poikaa kymmenestä sai palvella mestariaan vastaavan ajan, lukuun ottamatta 1750-lukua, jolloin vain 61 % oppipojista harjoitteli valitsemaansa ammattia näin kauan. Leipurien ammattikunnassa oli oppiaika v. 1777—1808 suunnilleen yhtä pitkä kuin räätälien veljeskunnassa. Räätälien keskuudessa ei kuitenkaan kertaakaan ko. aikana opin pituus saavuttanut leipurien huippulukua: v. 1790 solmituissa sopimuksissa sovittiin tulevan leipurin oppiajaksi keskimäärin viisi vuotta.² Yli viisi vuotta kestänyt opinkäynti ei siis ollut leipureilla harvinaisen; räätälien ammattikunnassa tällainen oppiaika taas oli poikkeusilmiö. Nimihuettelossa on vain neljä merkintää isonvihan ja Suomen sodan välisenä aikana, jolloin oppiaika ylitti ammattikunta-asetuksen asettaman enimmäisrajan.³ Tänä ajanjaksona oli toisaalta 15 tapausta, jolloin virallinen

2. HAPPONEN, mk. s. 28.

3. Ins. 2. 4. 1753, 24. 9. 1763, 28. 3. 1768, 14. 3. 1785.

opissaolo ei yltänyt edes asetuksen vähimmäisvaatimukseen. Tämä johtui ainakin siitä, että oppiin kirjoitetulla pojalla saattoi olla jo varsin suuri käsityönteon kokemus hänen tullessaan turkulaismestarin luo, joten hänen oppiaikansa tämän vuoksi lyhenyi. Tukholmalaisen räätälin poika Olof Rönning oli 1740-luvulla tehnyt käsitöitä ensin kotikaupungissaan ja sitten kolme ja puoli vuotta Ahvenanmaalla ennen saapumistaan Turkuun. Oppiajaksi määrättiin puolitoista vuotta. Tehtäessä räätälimestari Matthias Hypénin ja rantasalmelaisen talollisen pojan kaksi ja puoli vuotista oppisopimusta v. 1750 mainittiin pojan olleen maalla seitsemän vuotta opissa.

Oppiajan sopiminen keskimääräistä lyhyemmäksi aiheutui usein nimiluetteloon merkitsemisen lykkäämisestä, jolloin poika oli ehtinyt olla jopa puolet oppiajastaan mestarinsa luona, ennen kuin hänen nimensä kirjattiin opin aloittaneiden luetteloon. Tätä tapaa käyttivät etupäässä ne ammattikunnan mestarit, jotka harjoittivat käsityöammattia muualla kuin Turussa. Heistä tehdään selkoa esityksen lopussa. Niinpä kristiinalaisräätäli Henrik Wahlfors kirjoitutti kahdeksi vuodeksi oppiin erään pojan, joka oli jo saman verran ollut hänen luonaan.⁴ Samaa menettelyä noudattivat 1760-luvun alkuvuosina myös porilainen räätälimestari Matts Björkqvist ja hänen kokkolalainen ammattiveljensä Johan Tallqvist. Vuosikausia opissa pitäväinen ennen pojan kirjaamista nimiluetteloon sattui kyllä ainakin kerran Turussakin, sillä uskelalaisen talollisen poika Henrik Mikonpoika oli ollut oltermanni Israel Hemanuksen luona kaksi ja puoli vuotta ennen v. 1784 suoritettua oppisopimuksen tekoa. Oppiajaksi jäi samanpituinen aika.⁵

Edellä oleva oppiaikojen osoittava taulukko ei näin ollen anna täyttä kuvaa siitä ajasta, jonka räätäliksi aikovat todellisuudessa harjoittivat käsityötä ennen oppipoikavaiheen päättymistä ja palkkarengiksi kohoamista. Muualla suoritettu ammatin opettelu tai mestarin luona olo ennen sopimuksen tekemistä lisää useissa tapauksissa ammattikunnan nimikirjoissa mainittua oppiaikaa.

4. Ins. 8. 11. 1749, 19. 10. 1750, 27. 7. 1761.

5. Ins. 7. 4. 1784.

nen kisällien ja palkkarenkien oli pysyttävä majapaikassa. Luottomasta poissaolosta voitiin tuomita sakkoja.²⁷ Kun joku räätäli halusi saada apulaisen, hän kääntyi majamestarin puoleen, joka määräisi jonkun majan asukin lähtemään ko. mestarin palvelukseen. Välitystoiminta ei aina sujunut ilman kitkaa. Tarjottu majapaikka ei aina miellyttänyt siihen määrättyä, jonka vuoksi työntekijä kieltäytyi noudattamasta kiltamestarin tahtoa tai saattoi omin päin etsiytyä toisen mestarin luokse. Viimeksi mainitulla tavalla toiminut kisälli tuomittiin v. 1783 kisälliartiklain perusteella 2 hopeataalarin sakkorangaistukseen sekä korvaamaan 4 taalarilla majanpitäjälle aiheuttamansa ajanhukan. Kisällin rangaistuksesta tähdenmettiin etenkin sen vuoksi, että toisetkin kisällit olisivat muuten vapauden valita työnantajan oman mielensä mukaan, mikä olisi ammattikummissa vallitsevan tavan vastaista.²⁸ Työntekoon haluttomalle voitiin antaa määräaika, jonka kuluessa hänen oli hakeuduttava majapaikasta työhön. Jos niin ei tapahtunut, hänet saattoi pidättää irtolaisuudesta ja toimittaa sopapalvelukseen. Mestarien kesken saattoi joskus syntyä kiistaa vaivana olevasta kisällistä. Majamestarin katsottiin v. 1775 syylliseksi virheelliseen menettelyyn kahden mestarin kiistellessä kisällistä ja hänet määrättiin luovuttamaan toinen palkkarenkensä tavalle jääneelle osapuolelle.²⁹

Killan tehtävien hoito vaati varoja, jotka kerättiin jäseniltä. Tähtymismaksuna perittiin ns. kylttiraha, joka ainakin vv. 1752—1781 oli kisällien osalta 6 taalaria palkkarenkien päästessä puolta vähemmällä.³⁰ Veljeskunnan neljästi vuodessa keräämät jäsenmaksut, ns. neljännesrahat, muodostivat toisen huomattavan tulonlähteen. Erilaisista rikkomuksista tuomitut sakot lisäsivät myöskin osaltaan, vaikkakin edellisiä vähemmän, kisällien ja palkkarenkien talustuksen varallisuutta. Rahan puute ei näy estäneen jäseneksi tuloa, sillä esimerkiksi 11. 4. 1765 ja 30. 9. 1767 välisenä aikana

27. Ak.ptk. 17. 4. 1751, 16. 11. 1752.

28. Ak.ptk. 3. 10. 1783.

29. Ak.ptk. 3. 7. 1775, 27. 6. 1781.

30. Kisk. 29. 12. 1752, 21. 4. 1778.